

1																	18
¹ H 1.008	2											13	14	15	16	17	² He 4.003
³ Li 6.94	⁴ Be 9.01											⁵ B 10.81	⁶ C 12.01	⁷ N 14.01	⁸ O 16.00	⁹ F 19.00	¹⁰ Ne 20.18
¹¹ Na 22.99	¹² Mg 24.31	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	¹³ Al 26.98	¹⁴ Si 28.09	¹⁵ P 30.97	¹⁶ S 32.06	¹⁷ Cl 35.45	¹⁸ Ar 39.95
¹⁹ K 39.10	²⁰ Ca 40.08	²¹ Sc 44.96	²² Ti 47.87	²³ V 50.94	²⁴ Cr 52.00	²⁵ Mn 54.94	²⁶ Fe 55.85	²⁷ Co 58.93	²⁸ Ni 58.69	²⁹ Cu 63.55	³⁰ Zn 65.38	³¹ Ga 69.72	³² Ge 72.63	³³ As 74.92	³⁴ Se 78.97	³⁵ Br 79.90	³⁶ Kr 83.80
³⁷ Rb 85.47	³⁸ Sr 87.62	³⁹ Y 88.91	⁴⁰ Zr 91.22	⁴¹ Nb 92.91	⁴² Mo 95.95	⁴³ Tc -	⁴⁴ Ru 101.1	⁴⁵ Rh 102.9	⁴⁶ Pd 106.4	⁴⁷ Ag 107.9	⁴⁸ Cd 112.4	⁴⁹ In 114.8	⁵⁰ Sn 118.7	⁵¹ Sb 121.8	⁵² Te 127.6	⁵³ I 126.9	⁵⁴ Xe 131.3
⁵⁵ Cs 132.9	⁵⁶ Ba 137.3	57- 71	⁷² Hf 178.5	⁷³ Ta 180.9	⁷⁴ W 183.8	⁷⁵ Re 186.2	⁷⁶ Os 190.2	⁷⁷ Ir 192.2	⁷⁸ Pt 195.1	⁷⁹ Au 197.0	⁸⁰ Hg 200.6	⁸¹ Tl 204.4	⁸² Pb 207.2	⁸³ Bi 209.0	⁸⁴ Po -	⁸⁵ At -	⁸⁶ Rn -
⁸⁷ Fr -	⁸⁸ Ra -	89- 103	¹⁰⁴ Rf -	¹⁰⁵ Db -	¹⁰⁶ Sg -	¹⁰⁷ Bh -	¹⁰⁸ Hs -	¹⁰⁹ Mt -	¹¹⁰ Ds -	¹¹¹ Rg -	¹¹² Cn -	¹¹³ Nh -	¹¹⁴ Fl -	¹¹⁵ Mc -	¹¹⁶ Lv -	¹¹⁷ Ts -	¹¹⁸ Og -

⁵⁷ La 138.9	⁵⁸ Ce 140.1	⁵⁹ Pr 140.9	⁶⁰ Nd 144.2	⁶¹ Pm -	⁶² Sm 150.4	⁶³ Eu 152.0	⁶⁴ Gd 157.3	⁶⁵ Tb 158.9	⁶⁶ Dy 162.5	⁶⁷ Ho 164.9	⁶⁸ Er 167.3	⁶⁹ Tm 168.9	⁷⁰ Yb 173.0	⁷¹ Lu 175.0
⁸⁹ Ac -	⁹⁰ Th 232.0	⁹¹ Pa 231.0	⁹² U 238.0	⁹³ Np -	⁹⁴ Pu -	⁹⁵ Am -	⁹⁶ Cm -	⁹⁷ Bk -	⁹⁸ Cf -	⁹⁹ Es -	¹⁰⁰ Fm -	¹⁰¹ Md -	¹⁰² No -	¹⁰³ Lr -

Президенттік химия олимпиадасы
Қорытынды кезең (2022-2023).
Ресми тапсырмалар жинағы.

№1 Есеп. Тотығу-тотықсыздану реакциялары

Келесі химиялық реакциялардың теңдеулерін жазыңыз (4 ұпай):

1. $\text{FeSO}_4 + \text{KClO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_4 \longrightarrow \dots$
2. $\text{FeSO}_4 + \text{KClO}_3 + \text{KOH} \longrightarrow \dots$
3. $\text{I}_2 + \text{Ba}(\text{OH})_2 \longrightarrow \dots$
4. $\text{KBr} + \text{KBrO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_4 \longrightarrow \dots$

№2 Есеп. Барлығына бір

Келесі қосылыстардың судағы ерітінділердің барлығын ажыратуға мүмкіндік беретін бір реактивты атаңыз: алюминий хлориді, калий гидроксиді, натрий бромиді мен плавик қышқылы. Реакция теңдеулерін жазыңыз. Әрбір реакция барысында анықталған затты ажыратуға мүмкіндік берген қандай химиялық өзгерістерді байқауға болады? (7 ұпай)

№3 Есеп. Электролиз (7 ұпай)

Судағы натрий хлориді ерітіндісі ($C_M(\text{NaCl}) = 0.2$ моль л⁻¹, $V = 300$ мл, $\rho = 1.1$ г см⁻³) мен мыс сульфаты ($C_M(\text{CuSO}_4) = 0.1$ моль л⁻¹, $V = 200$ мл, $\rho = 1.3$ г см⁻³) ерітіндісін аралыстырып, ерітіндіде бір ғана метал катиондары қалмағанша 1 А тоқ күшімен электролиздеді.

1. Екі ерітіндіні аралыстырғандағы келесі иондардың молярлық концентрацияларын есептеңіздер: Cu^{2+} , Cl^- , SO_4^{2-} , Na^+ .
2. Электролиз қанша секунд жүрді?
3. Электродтарда әрбір бөлінген газдың көлемін есептеңіздер.
4. Электролизден кейін қалған иондардың массалық үлестерін есептеңіздер: Cu^{2+} , Cl^- , SO_4^{2-} , Na^+ .

№4 Есеп. Қызықты қосылыс (7 ұпай)

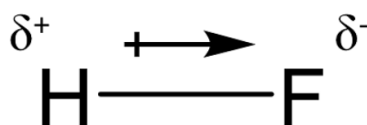
Үш элементтен тұратын органикалық А қосылысының ($\omega(\text{C}) = 48.97\%$) 1 грамм мөлшерін жаққанда 0.3047 л (қ. ж.) хлорсутек түзіледі.

1. Қосылыстағы көміртегі атомдарының тотығу дәрежесінің орташа мәні -1/3, ал оның молярлық массасы 200 г/моль мәнінен аспайтын болса, А қосылысының химиялық формуласын анықтаңыз.

А затында хлор атомдарын бірнеше тәсілмен орналыстыруға болғандықтан, оның химиялық формуласына үш изомер сәйкес келеді.

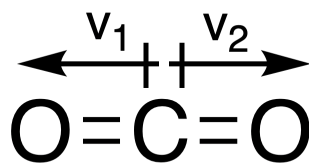
2. Бұл изомерлердің құрылымдық формулаларын көрсетіңіз.

Бұл изомерлерде C-H және C-Cl полярлы байланыстар бар. Осы байланыстарды түзетін электрондар электртерістілігі жоғары атомға қарай ығысып, ішінара оң және теріс (δ^+ мен δ^-) зарядтардың түзелуіне әкеп соқтырады. Полярлы байланыстар үшін диполь моментін δ^+ -дан δ^- қарай бағытталған вектор арқылы көрсетуге болады. Мысалы, H-F байланысы үшін схема келесі түрге ие болады:

3. C-H и C-Cl байланыстарының диполь векторларын сызыңыз.

Молекуланың жалпы диполь моментін есептеу үшін барлық полярлық байланыстардың диполь моменттерін қосып шығу керек. Мысалы, CO₂ молекуласында екі полярлық байланыс $\vec{v}_1$ мен $\vec{v}_2$ диполь момент векторлары арқылы сипатталады. Екі химиялық байланыстың C=O ұзындықтары тең болғасын, $|\vec{v}_1| = |\vec{v}_2|$, алайда олар бір-бірінен қарама-қарсы бағытталған соң CO₂ молекуласының дипольдік моменті $\vec{v}_1 + \vec{v}_2 = \vec{0}$

C-H мен C-Cl байланыстардың диполь моменттерінің мәндері бір-біріне тең емес $|\vec{v}_H|$ мен $|\vec{v}_{Cl}|$ деп алып көрейік.

4. А затының барлық үш изомердің жалпы диполь моменттерін $|\vec{v}_H|$ мен $|\vec{v}_{Cl}|$ арқылы анықтаңыз. Егер А затының құрылымында цикл бар болса, оларды дұрыс көпбұрыш деп санасаңыз болады.